

Владислава Гордић Петковић

БОРБЕНИ БАРИКАДНИ БЛУЗ

(Ана Свиршчињска: *Градила сам барикаду*, Штрик, Београд, 2025)

Отац јој је био сликар са мачком на рамену, а мајка, домаћица, продужавала је њену окраћалу школску кецељу тако што је на њу нашивала траку од другог материјала, у другачијој нијанси сиве боје. Кћер то двоје људи је прву своју песму посветила беди. У питању је ода, која је почињала речима: „Добро ми дошла, бедо, што са страшним осмехом...” Даље стихове не знамо, јер је ауторка Ана Свиршчињска у предговору својим изабраним песмама (објављеним 1973) тему скренула на мање тужна сећања. Дошивање или продужавање школских кецеља не постоји само у тешким и оскудним временима, оно је више него само нужан вид разборитог располагања кукавном имовином: та је кецеља, пише Ана Свиршчињска, одредила њено место на овом свету – а то место је „међу

онима који се стиде што су живи”.

Први пут смо поезију пољске песникиње преведену на српски читали у збирци изабраних песама која се звала *Ја сам жена* (2019), а у њој је поменути предговор и објављен. Преводитељка Мила Гавриловић управо је за ову књигу добила Награду „Милош Ђурић”, а из њене радионице потекло је и овогодишње издање. Ана Свиршчињска (позната и као Ана Свир) писала је о искуству рата, о свом учешћу у покрету отпора и о Варшавском устанку – не одмах, не на прву лопту, никако исхитрено, нити неприпремљено. Њено искуство није се дало лако преточити – не у стихове, не у слику света, него у поетику достојну таквог искуства. Ана Свиршчињска волонтирала је као болничарка током двомесечног устанка 1944. који је однео безмерно много жртава и резултирао тешким разарањем Варшаве од стране Хитлерове војске. У тој највећој оружаног побуни која се догодила у ратом захваћеној Европи живот је изгубило преко 150 000 људи. Ана Свиршчињска је волонтирала као болничарка и раније, током инвазије на Пољску 1939. По завршетку Другог светског рата, годинама је чекала да се растопи стид који је преживела и да јој се сећање спусти у праве речи. Како је констатовала у већ поменутом предговору, песник је „емоција и савест целог света”; била је истрајна у настојању да и емоције и савест нађу свој тачан језик.

О рату можемо говорити као о нежељеној неминовности историје: ако га преживе, будућности га препричавају ветерани и хероји, страдалници и сведоци. Лако би било рећи да су рат, зло и свака патња подручје нејезика, да о њима може да говори само неми ужас. Несумњиво, тема рата суочава нас са парадоксима људске природе и са узалудностима људског труда. Из жаришта борбеног окршаја пуца

широк поглед на предео који је и леп и пуст: на доминацију себичних материјалних интереса и на алтруизам идеолошких парола, на насиље и глад, на кукавичлук и грабеж. Чег се плаши ум, а шта се рука усуђује да учини – све то уметника и песника задивљује и забрињава. Живот у рату, стално на прагу смрти, горка је школа сазревања. Несхватљиви племенитост и себичлук сударају се стално током неуморне потраге за смислом, миром и правдом.

Свакодневица рата је конфузна, језива и надасве драматична: у њој има толико примера самопожртвовања и племенитости, она зна бити узнемирујуће болна и себична, а њена је динамичност неретко зачуђујуће инертна, заснована на микропокретима. Ана Свиршчињска је осетила да језик мора да парира тој микродраматичности. Сlike смрти песникиња зато разлистава до граница чудесног, страшног и немогућег а да заправо све време слика један обичан ратни дан и очекивану ратну ноћ – све време говори тихо, као упола гласа, опрезно и суспрегнуто. Тако Ана Свиршчињска пише о ватри која шушти у „безљудном граду”: тај пламен пружа „раскош умирања” случајно затеченим лешевима. У граду лешева само су вашке живе, топле и крећу се, само оне са песникињом деле жељу за животом: „Слабе као и ја / желе да живе као и ја”. Када доспе у живу кућу живог човека, песникиња ће своју блузу пуну вашију у ватру бацити.

Кад падају бомбе, лепота музеја умире у пламену: лепота гори „као слама”, „непроцењива / као човеково тело”. У песми „Дан као и сваки други” у казану се кува каша за целу зграду, али заложену ватру станари морају да угасе чим почне бомбардовање. На крају „гутају сирову кашу”, сви „срећни што су живи”. Болничарка која има тек четрнаест година размишља о томе како би волела да умре за све, да прими чак и сваки метак намењен Немцима: „И да људи никад не сазнају / да сам ја умрла уместо њих / да се не би растужили.” Улице горе, људи се боје да изађу у двориште засуто бомбама, барикаде може да надживи само песак из врећа недовољно јаким да одглуме зидове тврђаве. И када кроз ову поезију препешачимо сва искуства смрти која је бесрамно лака на обарачу, дотући ће нас песма „Очај”: „Рука без оружја / подиже се до неба / прстима хвата небо за гушу / и пада”. Јасно је зашто је Свиршчињској требало тридесет година да нас гане онако како то никоме никада није успело.

Песма „Подизање барикаде” завршава се речима: „и мада нас нико није терао / подигли смо барикаду / под рафалима”. Песникиња педантно набраја које све „кукавице” учествују у том подухвату: кућепазитељ, пиљарица, фризер, шверцерка, снајдерка, трамвајдија, служавка и апотекар чупају камен из калдрме и тегле вреће са песком. Чак су и врата скинута са нечијег тоалета претворена у грађевински материјал. Свиршчињска евидентира страх ових тихих неимара док тече градња барикаде на којој се брзо и лако гине, рефренски нас подсећа да су сви они – кукавице. Иронија је снажна и неопходна – баш зато што је мисија групице тврдоглавих очајника, повезаних само случајношћу места становања, сушта неустрашивост.

„Улицом пустом као Месец” јури тенк који руши куће и барикаде, али се на тој истој улици затекне и „балавац” са боцом бензина у руци. Песме у збирци нанизане су тако да ћемо о смрти тог балавца сазнати ни десетак страница раније: и да, он је сте бацио ту боцу бензина са којом ћемо га касније видети. Балавац јесте запалио

тенк и немачки војници су га убили. Ми смо га видели како плази језик настојнику док ређа боце са бензином, и чули смо псовке тог човека који је мртвом балавцу копао раку у дворишту: слика његова која ће остати да живи, управо захваљујући временском померању, јесте та слика хода по Месецу, слика горде утваре чија луда храброст надтрајава све ратне стратегије.

Таква врста померене темпоралности претвара ову збирку у мали еп о отпору са својим дигресијама и ретардацијама. Ана Свиршчињска знала је, чекајући све те године, да артикулација њеног искуства не захтева ни праве речи, ни бирани ритам, већ структуру и композицију. Епска структура побеђује време јер се њиме игра: низ песама зри у поему о неизневереном граду.

Поезија Ане Свиршчињске препознаје тај страшни осмех беде, уочен у њеној првој написаној песми. Истини за вољу, почетак те песме видели смо зато што нам је песникиња дозволила да га видимо. Тако нам је одмах показала да неће егзистенцијалном несрећом баратати као транспарентом. Беда нема само понижавајуће и вулгарно лице, она је неретко чак потпуно споредна, сведена на мизансцен који уоквирује праву страхоту, рат и његове злочине. Ана Свиршчињска је разборито располагала својим искуством, и дуго га је припремала за песму. Блуз са њених храбрих барикада биће онолико резак и борбен колико то може да буде химна посвећена очају и сиромаштву, над којима смрт никако не сме да има власт.